https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.58

УДК 347.19

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЧЛЕНСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН У НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВАХ

Ольга ЗОЗУЛЯК

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

https://orcid.org/0000-0002-6108-4442

Вікторія КУЗИК

доктор філософії в галузі права,
викладач

Івано-Франківського фахового коледжу Львівського національного університету природокористування (Івано-Франківськ)

https://orcid.org/0000-0002-7839-106X

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів правового регулювання членських правовідносин у непідприємницьких товариствах. Наголошується, що сутність інституту членства у непідприємницьких товариствах слід розкривати через характеристику даних відносин як родового поняття та шляхом протиставлення відносин участі у підприємницьких товариствах із відносинами членства у непідприємницьких товариствах. Вказаний підхід дозволяє виявити специфіку членства і особливості його прояву в різних видах непідприємницьких товариств.

Автори статті вказують, що особливість інституту членства у непідприємницьких товариствах проявляється у відсутності інтересу у члена товариства щодо збільшення своїх майнових активів шляхом вкладу їх у товариство, член непідприємницького товариства не отримує внаслідок членства більше, аніж вклав

UDC 347.19

LEGAL REGULATION OF MEMBERSHIP RELATIONS IN NON-ENTREPRENEURIAL COMPANIES

Olga ZOZULIAK

Doctor of Law, Professor,
Head Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0002-6108-4442

Victoriia KUZYK

PhD in Law,
Lecturer

Ivano-Frankivsk Professional College of Lviv National University of Nature Management (Ivano-Frankivsk)

https://orcid.org/0000-0002-7839-106X

The article is devoted to the study of theoretical and practical aspects of legal regulation of membership relations in non-entrepreneurial societies. The essence of the institution of membership in non-entrepreneurial societies is revealed in the work through the characterization of these relations as a generic concept and by contrasting the relations of participation in entrepreneurial societies with the relations of membership in non-entrepreneurial societies, which made it possible to reveal the specificity of membership and the peculiarities of its manifestation in different types of non-entrepreneurial societies.

The peculiarity of the institution of membership in non-entrepreneurial societies is manifested in the lack of interest of the member of the society in increasing his property assets by investing them in the society, the member of the non-entrepreneurial society does not receive as a result of membership more than he invested in

при створенні непідприємницького товариства у вигляді членських внесків. Вказується також на неоднорідності членства у непідприємницьких товариствах, що проявляється у переліку прав, які виникають внаслідок членства у різних видах товариств. Вказана неоднорідність виникає в силу різного роду інтересів, якими можуть керуватися особи, вступаючи до членів того чи іншого непідприємницького товариства.

Доводиться, що спільними рисами членських та корпоративних правовідносин є те, що це відносини, які пов'язані із засадами членства у юридичній особі корпоративного типу, що дозволяє відмежувати одну велику групу юридичних осіб, устрій яких корпоративний, від іншої великої групи юридичних осіб, де немає засад корпоративного устрою і які діють на основі унітарних засад.

Аргументуються висновки щодо особливостей членських прав у непідприємницьких товариствах: як членські, так і корпоративні права виникають в межах юридичної особи, що має корпоративний устрій; членські права в громадських об'єднаннях як непідприємницьких товариствах не мають майнового змісту; членські права в споживчих та обслуговуючих кооперативах як непідприємницьких товариствах можуть бути наділені майновим змістом, який відображається у формулі «не отримати більше, ніж вкладено»; тенденція до розширення змісту членських прав у непідприємницьких товариствах.

Ключові слова: корпоративне право, корпоративні правовідносини, юридична особа, корпорація, товариство, непідприємницьке товариство, підприємницьке товариство. членські правовідносини, членські права

the creation of the non-entrepreneurial society in the form of membership fees. The heterogeneity of membership in non-entrepreneurial societies is emphasized, which is manifested in the list of rights that arise as a result of membership in different types of societies. The specified heterogeneity arises due to various interests that can be guided by individuals when they become members of this or that non-entrepreneurial society.

Membership legal relations are studied through their correlation with corporate legal relations through a set of common and distinctive features. It is proved that the common feature is that these relations are related to the principles of membership in a corporate-type legal entity, which makes it possible to distinguish one large group of legal entities with a corporate structure from another large group of legal entities that do not have the principles of a corporate structure and which operate on the basis of unitary principles. This is the main argument that allows us to assert that membership legal relations are based on the principles that are characteristic of corporate legal relations.

The differences between the exercise of corporate rights in business companies and membership rights in non-business companies are argued, which is manifested in the fact that the former: are exercised proportionally according to the size of the share in the authorized capital of the company; the size of the share of individual members of the company affects the emergence of additional powers for them, as well as affects the realization of other corporate rights of the member of the entrepreneurial company. Others are carried out in accordance with the principle of equal rights of members of non-entrepreneurial societies.

Keywords: corporate law, legal entity, corporation, corporate rights; business association; membership legal relations; membership rights

Постановка проблеми

Питання співвідношення корпоративних та членських правовідносин не є новим у доктрині корпоративного права, а кілька років тому розпочалася нова хвиля наукових пошуків за цією проблематикою, особливо після ряду правових висновків Верховного Суду, де в правах членів певних різновидів непідприємницьких товариств суд знаходив ознаки корпоративних прав, появи умовного терміну «навколокорпоративні відносини», що впливає на особливості процесуальних аспектів розгляду спорів за позовами членів непідприємницького товариства у бік господарського процесу. Але у наведеному присутня не тільки господарсько-процесуальна сторона для наукового аналізу, а й матеріально-правова, адже йдеться про ототожнення корпоративних та членських правовідносин та відповідно прав, які виникають з участі у підприємницьких товариствах та членства у непідприємницьких товариствах. З огляду на вказане, важливим є проведення відповідних наукових розвідок щодо розуміння сутності членських правовідносин, які складаються у непідприємницьких товариствах.

Аналіз останніх публікацій та досліджень

Стан дослідження членських та корпоративних відносин правовідносин обумовлений процесом їх ототожнення, що, серед іншого, спричинено уніфікацією, яка має місце сьогодні у законодавстві в частині регламентації правового статусу деяких різновидів непідприємницьких товариств (наприклад, товариств споживчої кооперації); «перетинання» певних прав, які виникають у членів виробничих кооперативів як підприємницьких товариств та кооперативів, що належать до непідприємницьких товариств. Питання правового регулювання членських правовідносин у непідприємницьких товариствах та корпоративних у підприємницьких виступали предметом досліджень багатьох вітчизняних учених у сфері цивільного та корпоративного права, як-от: В. І. Борисова, В. А. Васильєва, О. М. Вінник, А. С. Довгерт, Ю. М. Жорнокуй, А. В. Зеліско, В. В. Кочин, А. В. Смітюх, І. В. Спасибо-Фатєєва, О. І. Харитонова, О. С. Яворська та ін. Одночасно, оновлення цивільного та корпоративного законодавства та адаптація його до законодавства країн ЄС обумовлюють потребу звернення до питань правового регулювання членських правовідносин у непідприємницьких товариствах.

Формулювання мети цієї статті

Метою цієї статті виступає характеристика сучасного стану законодавства та доктрини корпоративного права щодо розуміння членських правовідносин, які складаються у непідприємницьких товариствах, їх співвідношення із корпоративними правами.

Викладення основного матеріалу

Виклад основного матеріалу розпочнемо з того, що ж є спільним і що об'єднує розуміння сутності корпоративних і членських правовідносин. Спільним є те, що це відносини, які пов'язані із засадами участі (членства) у юридичній особі корпоративного типу. Це риса, яка відмежовує одну велику групу юридичних осіб, устрій яких корпоративний від іншої великої групи юридичних осіб, де немає засад корпоративного устрою і які діють на основі унітарних засад. Це основний аргумент, який дозволяє стверджувати, що членські правовідносин базуються на тих засадах, що й характерні для корпоративних правовідносин. Вищенаведена спільна риса корпоративних та членських правовідносин дозволяє говорити і про те що, членські правовідносини за своєю правовою природою теж є цивільно-правовими, адже для них будуть характерними ті ж предметно-методологічні характеристики, які властиві й для корпоративних правовідносин, пов'язані з автономією волі, диспозитивністю та юридичною рівністю учасників.

Відносини членства у непідприємницьких товариствах можна характеризувати з двох позицій: перша із них пов'язана із тим, що членство є родовою категорію, через яку виокремлюється група юридичних осіб, які функціонують на засадах членства (участі) й іменуються товариством з усіма можливими різновидами підприємницьких та непідприємницьких товариств, які регламентовані чинним законодавством. Цей критерій важливий у тому аспекті, що він дозволяє відмежувати окреслену вище групу юридичних осіб, яка побудована на так званих корпоративних засадах від іншої групи юридичних осіб, які побудована на унітарних засадах і для яких не характерний корпоративний устрій. Одночасно даний

критерій родового значення відносин членства у юридичній особі корисний з позицій відмежування товариств від установ, проте не дозволяє здійснити розмежування корпоративних та членських правовідносин, тому тут на допомогу приходить інший підхід. В основі цього підходу лежить критерій, який для цієї мети є більш оптимальний - це критерій ступеня повноти прав, які складаються з відносин участі у підприємницьких товариств та прав, які складаються з відносин членства у непідприємницьких товариствах, детально розроблений у працях А. В. Смітюха [1] та зводиться до таких важливих висновків:

1) існування трьох груп фундаментальних прав учасників (членів) щодо юридичної особи за критеріями ступеня повноти та специфіки інтересу:

- виключно немайнові права (при членстві, яке не має особливостей майнової участі), які опосередковуються передусім участю в управлінні товариством та мають свою деталізацію у певних правомочностях. Такі права мають місце у громадських об'єднаннях, адвокатських об'єднаннях);
- немайнові права члена товариства та обмежені майнові, які пов'язані з правом на отримання певного майна у разі припинення членства у товаристві та можливо, обмежене право отримувати частину прибутку (споживчі та обслуговуючі кооперативи);
- член товариства має як немайнові права, так і повноцінне майнове право на одержання частини прибутку. У такому разі членство носить формат майнової участі, інвестиційний характер, а відповідне товариство є суб'єктом підприємництва;

2) усі три різновиди прав є членськими правами та родовим поняттям, при цьому другий та третій комплекси є корпоративними правами або ж поняттям видовим. При реалізації таких прав виникають членські відносини, що мають місце бути у всіх товариствах і корпоративні відносини, що виникають виключно у корпоративних суб'єктах. Усі можливі права члена товариства повинні забезпечити реалізацію інтересу члена товариства;

3) слід розробити деталізоване регулювання щодо членських прав для товариств та концептуально доопрацювати комплекс майнових прав членів обслуговуючих та споживчих кооперативів [1, с. 59-60].

Погоджуючись загалом із більшістю наведених дослідником аргументів, хочемо окремо висловити думку щодо критеріїв, які ставляться в основу виокремлення членських правовідносин як родових. Звичайно, що якщо в центрі аргументації ставити тезу про те, що членські правовідносини за своєю суттю носять родовий характер, оскільки відносини членства є у всіх різновидах товариств як підприємницьких і непідприємницьких, то логіка, звісно, у такій аргументації є, адже це дійсно об'єднуючий критерій для усіх товариств, який ставиться в основу їх систематизації і в такому разі справді є первинним.

Проте, досліджуючи саме специфіку членських правовідносин як їх базову характеристику, слід використовувати саме повноту зв'язків, які виникають між членом чи учасником товариства та самим товариством. Така повнота правових зв'язків найбільшою мірою відображається у корпоративних правах, тому що там мають свій прояв як немайновий, так і майновий сегменти.

Саме тому, не вдаючись детально у пошук родових чи видових зв'язків, ми будемо все ж відштовхуватись від повноти зв'язків, які є у корпоративних правовідносинах та із дослідженням того факту, яких саме зв'язків у членських правовідносинах, на відміну від корпоративних немає. Вважаємо, що це найбільш оптимальний формат пошуку сутності правової природи членських правовідносин.

У висловленому вище контексті слід погодитися із науковою позицією Ю. М. Жорнокуя, на думку якого сама наявність членських відносин не може бути єдиним критерієм побудови корпоративних відносин в межах будь-яких юридичних осіб. На прикладі громадських організацій, що побудовані на засадах членства, проте за відсутності навіть статутного капіталу, «членство не є тим єдиним критерієм, який дозволить виокремити існування корпоративних зв'язків щодо корпоративних організацій» [2, с. 41]. Автор також наголошує, що характерними ознаками, які визначають специфіку корпоративної організації в рамках конструкції юридичної особи є:

1) поділ статутного капіталу на частки (акції), що визнаються формою фіксації корпоративних прав;

2) існування відносин участі в управлінні такою організацією [2, с. 39]. З наведеною аргументацією щодо особливостей корпоративної організації вважаємо за необхідне погодитись.

Одночасно вчені-корпоративісти одностайні у питанні тотожності прав щодо участі в управлінні корпорацією та членства у ній. Так, зокрема, у юридичній літературі стверджується, що «сутність участі в управлінні корпорацією і членство в ній – фактично одне й те ж явище». Основний критерій для корпорації – те, чи має місце участь (членство), і, як наслідок, чи беруть участь в управлінні юридичною особою ті, хто її створив (учасники, члени) [2, с. 38]. Фахівці у сфері корпоративного права наголошують на подібності немайнових прав учасників (членів) товариств незалежно від їх видів, а їх спільний знаменник «має полягати у певному мінімумі вимог до складу правомочностей, які містять ці права, та засад, на яких мають ґрунтуватися процедури, у яких ці права реалізуються і відповідні норми повинні бути закріплені законодавчо з різним ступенем деталізації щодо тих чи інших видів товариств» [1, с. 54-55]. Безумовно, такі твердження є сенс взяти до уваги при характеристиці саме немайнового аспекту сутності членських прав та їх спорідненості із управлінськими правами, що мають місце у корпоративних відносинах.

Через застосування критерію ступеня повноти прав при характеристиці членських правовідносин і порівняння їх із корпоративними правовідносинами вдасться вияснити, які ж права та відповідно обов'язки виникають у членів непідприємницького товариства та порівняти їх із тими правами та обов'язками, які виникають в учасника підприємницького товариства, тобто корпоративними правами та обов'язками. Неоднорідність непідприємницьких товариств обумовлює той факт, що у них найчастіше виникають такі права, для яких характерною є виключно управлінська складова, але є й ті товариства, права членів яких пов'язані із виникненням і певних майнових елементів. Важливим аспектом при дослідженні правової природи і сутності прав, які виникають у непідприємницьких товариствах буде також категорія інтересу, з яким члени таких товариств вступають у відповідне товариство. Проте, у даному разі треба погодитися із позицією, яка висловлюється у правовій літературі з приводу того, що така майнова вигода є умовною та не дозволяє отримати більше, ніж вклав член товариства, що кардинально відрізняє майновий інтерес, з яким вступає член непідприємницького товариства у товариство від інтересу учасника підприємницького товариства, який має намір отримати більше, ніж вклав – прибуток. І ця ознака, попри неоднорідність членства, суттєво відрізняє його від участі у підприємницьких товариствах [3, с. 112]. Саме у цій різниці і вдасться розкрити специфіку прав членів непідприємницького товариства через конструкцію прав за формулою «не отримати більше, ніж вкладено».

Перелік немайнових прав члена того чи іншого непідприємницького товариства є відкритим, визначений у багатьох нормативно-правових актах, які регулюють правовий статус непідприємницьких товариств, у першу чергу, Законі України «Про громадські об'єднання», який є основним нормативно-правовим актом, котрим визначається правовий статус багатьох різновидів непідприємницьких товариств.

Оскільки питання членства у непідприємницьких товариствах не є настільки врегульованим на законодавчому рівні як участь у підприємницьких товариствах, то у цій сфері досить якісно працює інститут локальної правотворчості і на рівні багатьох положень, які визначають права та обов'язки членів різних непідприємницьких товариств детально прописуються права членів таких юридичних осіб. До прикладу, в Положенні про членство та членські внески громадської організації «Батьки за вакцинацію» серед переліку прав цієї організації визначено такі:

- «обирати і бути обраним до керівних органів організації;
- брати участь у всіх заходах, які проводяться цією організацію;
- мати можливість звертатися до органів організації із запитами та пропозиціями щодо питань, які стосуються її діяльності та одержувати відповіді;

- брати участь у роботі постійних чи тимчасових комісій, які створюється за рішенням уповноважених органів організації;

- оскаржувати рішення, дії та бездіяльність керівників організації подавати відповідні заяви чи заперечення на прийняття ними рішення до правління та вимагати розгляду скарг та заяв на загальних зборах;

- звертатися до органів організації за допомогою у захисті своїх прав та законних інтересів» [4].

У статуті іншого громадського об'єднання громадської організації «Центр громадянських свобод» прописано, що члени цієї організації мають право:

- «добровільно вступати та виходити зі складу членів громадської організації; право власного голосу;

- брати участь в організації та проведенні всіх заходів, здійснюваних громадською організацією; вносити пропозиції та зауваження до всіх органів громадської організації з будь-яких питань, пов'язаних з діяльністю громадської організації;

- брати участь у роботі статутних органів громадської організації з правом дорадчого голосу; отримувати інформацію про діяльність громадської організації;

- звертатись за допомогою до громадської організації щодо захисту своїх законних прав та інтересів» [5].

Права членів громадських об'єднань можуть змінюватися залежно від конкретного виду такого об'єднання та його мети, але очевидним є те, що в їх основі лежить немайновий сегмент, що зумовлено відсутністю майнового зв'язку між членом такого об'єднання та самим об'єднанням.

Права членів непідприємницьких товариств, дуже близькі до управлінських прав у підприємницьких товариствах. Так, досліджуючи проблематику змісту права на участь в управлінні товариством на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю, М. О. Суханов вказує, що «зміст цього права охоплює низку повноважень, до яких віднесено:

1) право бути присутнім на загальних зборах учасників;

2) право бути повідомленим про дату, час та місце, а також порядок денний загальних зборів;

3) право вносити пропозиції до порядку денного загальних зборів;

4) право ознайомитися з документами та інформацією, необхідними для розгляду питань порядку денного на загальних зборах учасників;

5) право брати участь в обговоренні питань порядку денного;

6) право голосу з питань порядку денного загальних зборів учасників;

7) право бути ініціатором проведення опитування;

8) право брати участь у загальних зборах через представника;

9) право обирати осіб до складу органів управління ТОВ» [6].

Якщо порівнювати вищенаведені права із правами, які виникають у непідприємницьких товариствах, то вони за своєю правовою природою та переліком є досить схожими, при цьому, звичайно, що зміст прав учасників у підприємницьких товариствах є ширшим за обсягом.

У юридичній літературі також наголошується, що здійснення цього елемента корпоративного права характеризується такими особливостями :

- здійснюється пропорційно відповідно до розміру частки у статутному капіталі товариства;

- окремі учасники товариства, наділяються додатковими окремими повноваження (наприклад, право самостійно скликати позачергові загальні збори) у разі володіння часткою в статутному капіталі певного розміру;

- впливає на реалізацію інших корпоративних прав учасника підприємницького товариства [7, с. 45].

Оскільки для відносин членства, що складаються у непідприємницькому товаристві характерний принцип рівності прав, то таких переваг, за загальним, у членів досліджуваних то-

вариств не виникає, що свідчить про відмінності у окреслених правах, що обумовлені принципами функціонування непідприємницьких товариств.

Подібний перелік прав члена громадських організацій як непідприємницького товариства можна знайти у різних актах локальної корпоративної правотворчості тих чи інших непідприємницьких товариств, які зареєстровані та діють на території України.

У ключі піднятої тут проблематики неможливо оминути увагою ті законодавчі норми, у яких все ж йдеться про окремі майнові права членів споживчих кооперативів, наприклад, «право отримати свої пайові та інші внески та дивіденди на них і майно товариства у випадку його ліквідації», про що йдеться у Законі України «Про споживчу кооперацію» (ч. 4 ст. 6). Відповідно до наведеної правової норми член споживчого товариства має право: «брати участь у діяльності споживчого товариства, обирати і бути обраним до його органів управління і контролю, вносити пропозиції щодо поліпшення діяльності товариства та усунення недоліків у роботі його органів і посадових осіб, що виступає форматом втілення немайнових прав члена товариства».

Правом, що містить забарвлення майнового права є право члена споживчого кооперативу на перевагу у придбанні товарів і одержання послуг. Дане право «вписується» у формулу, яка характерна для членів непідприємницьких товариств мати певні переваги, проте «не одержати більше, ніж вкладено». У Законі прописане також правило на «одержання частки прибутку, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства» відповідно до їх пайового внеску, а також право отримати свої пайові та інші внески та дивіденди на них і майно товариства у випадку його ліквідації, про яке свідчить формулювання ст. 18 цього ж Закону. Власне, останнє із характеризованих прав дуже схоже за своїми характеристикми на майнове право у складі корпоративних прав учасника підприємницького товариства та викликає чи не найбільше дискусій серед цивілістів.

Наведені приклади свідчать також про певні тенденції уніфікації у регулюванні правового статусу підприємницьких та непідприємницьких кооперативів.

Таким чином, з аналізу чинного законодавства та через застосування критерію ступеня повноти прав, підстав для ототожнення членських та корпоративних правовідносин немає. Зміст членських прав у непідприємницьких товариствах складають немайнові права, тобто один із елементів корпоративних прав учасників підприємницьких товариств. Певні майнові інтереси, якщо такі й виникають у непідприємницьких товариствах, за загальним правилом, вписуються у конструкцію «не отримати більше, ніж вкладено».

Вважаємо, що для членських правовідносин у непідприємницьких товариствах характерний усічений комплекс прав, який проявляється у немайнових (управлінських) правах. Управлінські права члена непідприємницького товариства, безумовно, мають схожість із немайновими правами учасника підприємницького товариства, як елемента корпоративних прав, але є за своєю суттю та порядком реалізації в рази простішими. Подальше вивчення спорідненості у правовій природі немайнових прав члена непідприємницького товариства та немайнових прав учасника підприємницького товариства дасть змогу напрацювати пропозиції щодо удосконалення законодавства в частині управління як підприємницькими, так і

непідприємницьких товариствами з урахуванням принципу рівності прав членів

непідприємницького товариства та принципу пропорційності здійснення учасниками прав відповідно до розміру часток (акцій) у статутному капіталі підприємницького товариства.

Варто також наголосити на процесах уніфікації у регламентації правового становища підприємницьких та непідприємницьких кооперативів, проте в даному разі такі законодавчі норми слід характеризувати через конструкцію мети їх діяльності. Який шлях обере законодавець у близькому майбутньому - визначити складно, можливо буде застосовано певний «компромісний» підхід і запровадження різновиду кооперативів на стику поєднання у них особливостей підприємницьких та непідприємницьких кооперативів, у яких стерті чіткі грані між першими та другими. Очевидно, і специфіка членства у такому кооперативі буде іншою, на межі членських та корпоративних відносин. У будь-якому разі, якщо подібний формат юридичної особи буде затребуваний засновниками, то він має право на існування.

Посилання:

1. Смітюх А. В. Щодо оптимальних засад систематизації законодавства, що регулює членські (зокрема й корпоративні) відносини у юридичних особах з обов'язковою чи можливою множинністю членства (зокрема участі). Право України. 2021. С. 46-58.

2. Жорнокуй Ю. М. Питання щодо визнання критерія «членство» єдиним для кваліфікації корпоративних правовідносин. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна. Харків, 20 травня 2022 р. С. 37-42.

3. Кузик В. Особливості інституту членства у непідприємницьких товариствах. Актуальні проблеми правознавства. 2022. № 3. С. 107-114.

4. Положення про членство та членські внески громадської організації «Батьки за вакцинацію» URL: https://bzv.org.ua/2016/06/30/polozhennya-pro-chlenstvo-ta-chlenski-vneski/

5. Статут громадської організації «Центр громадянських свобод» від 10 травня 2022 року. URL: https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/statut-1.pdf

6. Суханов М. О. Корпоративні права та обов'язки учасника товариства з обмеженою відповідальністю. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022. 261 с.

7. Суханов М.О. Право на участь в управлінні товариством з обмеженою відповідальністю. Науковий Вісник Чернівецького юридичного інституту Одеської юридичної академії. 2020. Випуск №1. С. 43-46.

Статтю було подано	18.07.2024	The article was submitted
Статтю було прийнято	20.07.2024	The article was accepted